

Demokratia- ja julkisoikeusosasto

8.10.2024

LsN Yrsa Nyman

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta (HE 100/2023 vp)

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt tilannekatsausta otsikkoasiassa. Oikeusministeriö esittää kunnioittavasti seuraavan.

Hallituksen esitys otsikkoasiassa annettiin eduskunnalle 14.12.2023. Alkuvuodesta 2024 esitystä käsiteltiin työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa sekä maa- ja metsätalousvaliokunnassa ja talousvaliokunnassa.

KHO antoi saamelaiskäräjien vuoden 2023 vaaleja koskevat ratkaisut 28.3.2024. Päätöksillään KHO määräsi merkitsemään 65 henkilöä saamelaiskäräjien vuoden 2023 vaaliluetteloon ja uusimaan saamelaiskäräjävaalit (KHO 2024:44, KHO 2024:45 ja KHO 2024:46). Asiassa KHO:2024:44, jonka taustalla oli KHO:n aiemmin tehty ns. kokonaisharkintaan perustuva päätös, äänestettiin (5-2).

Korkeimpaan hallinto-oikeuteen saapui syksyllä 2023 yhteensä 113 valitusta, jotka kohdistuivat saamelaiskäräjien hallituksen ja vaalilautakunnan päätöksiin olla hyväksymättä muutoksenhakijoita vuoden 2023 vaaliluetteloon. Korkein hallinto-oikeus hyväksyi valituksista 65 ja määräsi kyseiset henkilöt merkittäväksi vuoden 2023 vaaliluetteloon. Yksi muutoksenhakija peruutti valituksensa ja loput valituksista hylättiin tai jätettiin tutkimatta.

Korkein hallinto-oikeus kumosi päätöksellään vuoden 2023 vaalien tuloksen vahvistamista koskevan päätöksen ja määräsi vuoden 2023 vaalit uusittavaksi. KHO:n päätös perustuu siihen, että vaaliluetteloon merkitsemättä jätetyt 65 henkilöä eivät olleet voineet osallistua ehdokasasetteluun eivätkä äänestää vaaleissa. Tämän vuoksi vaalit oli KHO:n mukaan toimitettu lainvastaisesti tavalla, joka oli vaikuttanut vaalien tulokseen. Koska vaalien tulos ei ollut oikaistavissa, KHO määräsi vaalit uusittavaksi.

**Postiosoite
Postadress**

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

**Käyntiosoite
Besöksadress**

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

**Puhelin
Telefon**

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

**Faksi
Fax**

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

**S-posti, internet
E-post, internet**

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Perustuslakivaliokunta päätti lykätä esityksen käsittelyä, kunnes saamelaiskäräjien uusintavaalit on pidetty ja saamelaiskäräjät on valinnut edustajia toimielimiinsä.

Saamelaiskäräjien uusintavaalit pidettiin 3.6.-1.7.2024. Valtioneuvosto määräsi saamelaiskäräjien vaalien tuloksen perusteella saamelaiskäräjien jäsenet ja varajäsenet tehtäviinsä valtioneuvoston yleisistunnossa 22.8.2024. Saamelaiskäräjien uusitut vaalit eivät johtaneet merkittäviin muutoksiin saamelaiskäräjien kokoonpanossa.

Saamelaiskäräjien järjestäytymiskokous pidettiin 23.9.2023. Saamelaiskäräjien puheenjohtajana jatkaa Pirita Näkkäläjärvi ja vara-puheenjohtajina Tuomas-Aslak Juuso ja Leo Aikio. Myöskään saamelaiskäräjien hallituksen kokoonpanoa ei muutettu. Katso tarkemmin:

<https://samediggi.fi/ajankohtaista/saamelaiskarajat-teki-valinnat-toimikaudeksi-1-9-2024-31-12-2027-tammikuussa-valitut-puheenjohtajisto-ja-hallitus-jatkavat-tyossaan/>

Kokouksessaan 4.9.2024 perustuslakivaliokunta päätti, että julkinen kuuleminen asiassa järjestetään 17.10.2024. Perustuslakivaliokunta oli jo 7.2.2024 päättänyt julkisen kuulemisen järjestämisestä. Perustuslakivaliokunta tulee myös kuulemaan useita asiantuntijoita.

Saamelaiskäräjien vaaliluetteloa koskevassa asiassa on vireillä kolme valitusta YK:n ihmisoikeuskomiteassa. Ensimmäisessä valittajina on viisi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon pyrkinyttä henkilöä, joiden valitukset korkein hallinto-oikeus (KHO) on hylännyt. Toisessa valituksessa valittajina on 21 henkilöä, jotka olivat ehdokkaina syksyllä 2019 järjestetyissä saamelaiskäräjävaaleissa. He katsovat, että KHO:n päätökset vaaliluetteloon hyväksytyistä henkilöistä vaikuttavat vaalitulokseen ja saamelaiskäräjien kokoonpanon kautta saamelaiskäräjien toimintakykyyn edustaa saamelaisia. Kolmannessa valituksessa valittajina on seitsemän saamelaiskäräjien vuoden 2020-2023 hallituksen jäsentä. Valitus koskee KHO:n keväällä 2024 antamia päätöksiä, joilla se määräsi merkitsemään useita henkilöitä saamelaiskäräjien vuoden 2023 vaaliluetteloon ja uusimaan saamelaiskäräjävaalit. Tässä viimeisimmässä valitusasiassa ihmisoikeuskomitea määräsi Suomen pidättymään valittajiin kohdistuvista ”kostotoimenpiteistä”. Tämän voidaan tulkita viittaavan mm. meneillään olevaan esitutkintaan vaalilautakunnan jäsenten toiminnasta (epäilty syrjintä ja virkavelvollisuuden rikkominen). Ihmisoikeuskomitean väliaikaismääräys on toimitettu sisäministeriölle ja Lapin poliisilaitokselle. Oikeusministeriöllä ei ole tietoa siitä, onko määräyksellä vaikutusta meneillään olevaan esitutkintaan.

Oikeusministeriön mukaan edellä mainittu esitutkinta ei vaikuta mahdollisuuksiin käsitellä esitystä saamelaiskäräjälain muuttamisesta. Käynnissä oleva esitutkinta ja muut saamelaiskäräjien vaaliluetteloa koskevat prosessit osoittavat, että saamelaiskäräjälain 3 §:n selkeyttämiselle on tarvetta.

Vuoden 2019 käräjävaaleista on annettu jo kolme ratkaisua, joissa kaikissa on todettu loukkaus KHO:n syyskuussa 2015 antamien päätösten takia. Ne ovat täytäntöönpanon valvonnassa. Saamelaiskäräjälaista annettu hallituksen esitys pyrkii panemaan täytäntöön em. ratkaisut.